

การจัดการศึกษาภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย:

โอกาส ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา

Education Management under Local Administrative Organizations in Thailand:

Opportunities, Challenges, and Development Guidelines

ณัฐนลิน อุนนิสาร, วรรณสว่าง ยานกาย, ณรงค์ ภูเยี่ยมจิตร์ และวิภาพรรณ อุนนิสาร

วิทยาลัยเทคโนโลยีเอการณโยธ

Natnalin Upanisakorn, Vansawaang Yangay and Narong Phuyiachit

Ekawan Yasothon Technological College, Thailand

E-mail: natnalin_991@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 10 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 9 กันยายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2569

Received: June 10, 2026; Revised: September 9, 2026; Accepted: September 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาจากการทบทวนเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ บทบาท ความสำคัญ โอกาส ความท้าทาย และแนวทางการจัดการศึกษาภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย โดยศึกษาเอกสารวิชาการ งานวิจัย กฎหมาย นโยบาย และรายงานที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจและการจัดการศึกษาท้องถิ่น ผลการสังเคราะห์พบประเด็นสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถบริหารสถานศึกษา จัดสรรทรัพยากร และพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบท อัตลักษณ์ และความต้องการของชุมชนได้ ประการที่สอง การกระจายอำนาจเอื้อต่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการและเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประการที่สาม ความแตกต่างด้านฐานะทางการเงิน ศักยภาพการบริหาร และความพร้อมของบุคลากรในแต่ละพื้นที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรและคุณภาพการศึกษา และประการที่สี่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและเท่าทันบริบทใหม่ จากผลการสังเคราะห์ บทความเสนอให้ภาครัฐกำหนดมาตรการสนับสนุนงบประมาณตามความจำเป็นของพื้นที่ พัฒนาศักยภาพผู้บริหาร ครู และบุคลากร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และพัฒนาระบบติดตามประเมินผลที่เชื่อมโยงมาตรฐานการศึกษาระดับชาติกับเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความเป็นอิสระควบคู่กับความรับผิดชอบ ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับการจัดการศึกษาท้องถิ่นให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; การกระจายอำนาจทางการศึกษา; การบริหารการศึกษา; ความเสมอภาคทางการศึกษา

Abstract

This academic article presents a study based on a literature review aimed at analyzing and synthesizing the roles, significance, opportunities, challenges, and development guidelines for education management under Thailand's local administrative organizations. The study examined academic literature, research, laws, policies, and reports related to decentralization and local education management. The synthesis revealed four key issues: First, local administrative organizations are close to the public, enabling them to manage educational institutions, allocate resources, and develop curricula that align with the context, identity, and needs of the community. Second, decentralization facilitates management agility and creates opportunities for communities, parents, the private sector, and civil society to participate in education management. Third, disparities in fiscal status, administrative capacity, and personnel readiness across different areas result in inequalities regarding resources and educational quality. Fourth, social, economic, and technological changes require local administrative organizations to develop flexible education management models that keep pace with new contexts. Based on these findings, the article proposes that the government implement measures to provide budget support based on local needs, enhance the capabilities of administrators, teachers, and personnel, promote the use of educational technology and innovation, establish collaborative networks, and develop monitoring and evaluation systems that link national educational standards with local development goals. These approaches will help foster autonomy alongside accountability, reduce inequality, and sustainably elevate the quality of local education management.

Keywords: Education management; Local administrative organizations; Educational decentralization; Educational administration; Educational equity

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รัฐจึงมีหน้าที่จัดการศึกษาให้ประชาชนได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และสอดคล้องกับความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ภายใต้กระแสการปฏิรูประบบราชการ ประเทศไทยได้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยให้กระจายอำนาจด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542; Office of the National Education Commission [ONEC], 1999)

การกระจายอำนาจทางการศึกษามีฐานคิดสำคัญว่า หน่วยงานในพื้นที่ย่อมเข้าใจสภาพปัญหาทรัพยากร อัตลักษณ์ และความต้องการของประชาชนได้ดีกว่าหน่วยงานส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นจึงได้รับบทบาทในการจัดและส่งเสริมการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ปัจจุบันกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีฐานข้อมูลโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า 1,700 แห่ง ตลอดจนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระจายอยู่ทั่วประเทศ สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงหน่วยสนับสนุนการศึกษา แต่เป็นผู้จัดการศึกษาที่มีผลโดยตรงต่อโอกาสและคุณภาพการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2569)

อย่างไรก็ตาม ภาพรวมคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยยังแสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไข ผลการประเมิน PISA 2022 พบว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ 394 คะแนน การอ่าน 379 คะแนน และวิทยาศาสตร์ 409 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา นอกจากนี้ นักเรียนไทยที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปรียบมีคะแนนคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนกลุ่มเสียเปรียบ 61 คะแนน สะท้อนว่าคุณภาพการเรียนรู้ยังสัมพันธ์กับฐานะและโอกาสทางสังคมอย่างชัดเจน (OECD, 2023; สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2568) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญทั้งในการลดช่องว่างทางการศึกษา การจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็น และการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนแต่ละพื้นที่

นับตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ประเทศไทยได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการบริหารสถานศึกษา การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (Kaewkumkong & Jaiborisudhi, 2021) กระนั้น การดำเนินงานยังเผชิญข้อจำกัดด้านความพร้อมทางการคลัง ความรู้และสมรรถนะของบุคลากร ความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ ตลอดจนกฎหมายและระเบียบจากส่วนกลางที่อาจจำกัดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ (Gamage & Sooksomchitra, 2004; Kaewkumkong & Jaiborisudhi, 2021) ความแตกต่างด้านศักยภาพระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังอาจทำให้การกระจายอำนาจสร้างผลลัพธ์ทางการศึกษาที่แตกต่างกัน และซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ได้ หากไม่มีระบบสนับสนุนและกำกับคุณภาพที่เหมาะสม

แม้ประเทศไทยดำเนินนโยบายกระจายอำนาจทางการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง แต่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มักศึกษาแยกเป็นรายประเด็นหรือรายพื้นที่ เช่น การถ่ายโอนสถานศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงยังขาดการสังเคราะห์ที่เชื่อมโยงบทบาท โอกาส ความท้าทาย และแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะภายใต้บริบทความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล และความจำเป็นในการสร้างสมดุลระหว่างความเป็นอิสระของท้องถิ่นกับมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่คำถามสำคัญว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรได้รับการพัฒนาศักยภาพและการสนับสนุนเชิงนโยบายในลักษณะใด จึงจะสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เสมอภาค และตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บทบาทและความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา 2) โอกาสและจุดเด่นของการบริหารการศึกษาในระดับ

ท้องถิ่น 3) ข้อจำกัดและความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษา และ 4) แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผลจากการสังเคราะห์มุ่งนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ และยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดและส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ภายใต้หลักการกระจายอำนาจทางการศึกษา โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542; Office of the National Education Commission [ONEC], 1999) ทั้งนี้ บทบาทดังกล่าวสะท้อนแนวคิดการบริหารการศึกษาที่มุ่งให้พื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และศักยภาพของชุมชน

บทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาประกอบด้วย การบริหารและพัฒนาสถานศึกษา การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย ตลอดจนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564; Office of the Education Council, 2021)

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มความยืดหยุ่นของระบบการศึกษา เนื่องจากหน่วยงานท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชนและสามารถรับรู้ปัญหา ความต้องการ และข้อจำกัดของพื้นที่ได้โดยตรง อย่างไรก็ตาม งานศึกษาด้านการกระจายอำนาจทางการศึกษาของไทยชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความเสมอภาคทางการศึกษา แต่ยังคงเผชิญความท้าทายด้านศักยภาพการบริหาร ความพร้อมของบุคลากร ทรัพยากร และความต่อเนื่องของนโยบาย (Gamage & Sooksomchitra, 2004; Kaewkumkong & Jaiborisudhi, 2021)

ดังนั้น การพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาระบบงบประมาณที่เป็นธรรมและเพียงพอ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงการยกระดับคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การจัดการศึกษาท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสนับสนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

จุดเด่นของการจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. ความใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชน

การจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดเด่นสำคัญคือความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับชุมชน จึงสามารถรับรู้ปัญหา ความต้องการ และความคาดหวังของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและตรงประเด็น การบริหารการศึกษาในลักษณะนี้ช่วยให้การกำหนดนโยบายและการพัฒนาสถานศึกษามีความสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ

สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่มากกว่าการบริหารแบบรวมศูนย์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564; Office of the Education Council, 2021)

2. ความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งด้านการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การบริหารทรัพยากร และการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ความคล่องตัวดังกล่าวช่วยให้สถานศึกษาสามารถตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถริเริ่มนวัตกรรมทางการศึกษาและปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี (Gamage & Sooksomchitra, 2004)

3. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การเรียนรู้

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของการจัดการศึกษาท้องถิ่น คือ ความสามารถในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ทนทางวัฒนธรรม ทรัพยากรชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนเข้าสู่หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ การดำเนินการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์ (Office of the Education Council, 2021; UNESCO, 2021)

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย

การจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การสนับสนุนทรัพยากร และการติดตามคุณภาพของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนาการศึกษา เพิ่มความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน (Bray, 2003)

5. การพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่

การจัดการศึกษาท้องถิ่นสามารถส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบท อัตลักษณ์ และศักยภาพของพื้นที่ ผ่านการจัดหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการเชื่อมโยงการศึกษากับวิถีชีวิตของชุมชน แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (Kaewkumkong & Jaiborisudhi, 2021; UNESCO, 2021)

6. การส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ในระดับพื้นที่

ความใกล้ชิดกับชุมชนและความคล่องตัวในการบริหารจัดการทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป จุดเด่นของการจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ที่ความสามารถในการเชื่อมโยงการศึกษากับบริบทของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านความใกล้ชิดกับประชาชน ความคล่องตัวในการบริหารจัดการ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพของพื้นที่ จุดเด่นเหล่านี้ทำให้การศึกษาท้องถิ่นมีความยืดหยุ่น ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และมีศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศอย่างยั่งยืน

ความท้าทายในการบริหารจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แม้ว่าการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ แต่การดำเนินงานในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น (Gamage & Sooksomchitra, 2004; OECD, 2018)

1. ความเหลื่อมล้ำด้านงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา

ความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจและศักยภาพทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่หรืออยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญมักมีรายได้และทรัพยากรเพียงพอในการพัฒนาสถานศึกษา ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ห่างไกลหรือมีข้อจำกัดด้านรายได้อาจประสบปัญหาด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ สื่อการเรียนรู้ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษาระหว่างพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564; OECD, 2018)

2. การขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเผชิญปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกล ซึ่งมักประสบปัญหาการบรรจุและรักษากำลังคนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ ครูและบุคลากรจำนวนหนึ่งยังขาดโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (Office of the Education Council, 2021)

3. ความท้าทายในการรักษามาตรฐานและคุณภาพการศึกษา

แม้ว่าการกระจายอำนาจจะเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างยืดหยุ่น แต่ความแตกต่างด้านศักยภาพในการบริหารจัดการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา การกำกับ ติดตาม และประเมินผลให้สถานศึกษาทุกแห่งมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติจึงเป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องอาศัยระบบประกันคุณภาพที่มีประสิทธิภาพและการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลาง (UNESCO, 2021; OECD, 2018)

4. การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลและบริบทสังคมในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้สถานศึกษาต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะแห่งอนาคต เช่น การคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล งบประมาณ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ส่งผลให้การพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ดิจิทัลเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง (Office of the Education Council, 2021; UNESCO, 2021)

5. ข้อจำกัดด้านกฎหมาย ระเบียบ และการบริหารจัดการ

แม้ว่านโยบายการกระจายอำนาจจะมุ่งส่งเสริมความเป็นอิสระในการบริหารจัดการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงต้องดำเนินงานภายใต้กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับจากหน่วยงานส่วนกลางจำนวนมาก ส่งผลให้การตัดสินใจและการดำเนินงานบางประการขาดความคล่องตัว นอกจากนี้ ความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่นยังเป็น

อุปสรรคต่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (Gamage & Sooksomchitra, 2004; Kaewkumkong & Jaiborisudhi, 2021)

6. การสร้างความสมดุลระหว่างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและมาตรฐานการศึกษาในระดับชาติ

การจัดการศึกษาท้องถิ่นมีเป้าหมายในการส่งเสริมอัตลักษณ์และความต้องการของพื้นที่ ขณะเดียวกันก็ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับการรักษาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับประเทศจึงเป็นประเด็นท้าทายที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานต้นสังกัด และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Office of the Education Council, 2021)

สรุปได้ว่าความท้าทายในการบริหารจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการกระจายอำนาจทางการศึกษา ซึ่งแม้จะช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ยังคงเผชิญกับปัญหาด้านทรัพยากร บุคลากร คุณภาพการศึกษา เทคโนโลยี และข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ชุมชน และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และยั่งยืนในทุกพื้นที่ของประเทศ

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคตจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้การกระจายอำนาจทางการศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายในการสร้างความเสมอภาค คุณภาพ และประสิทธิภาพทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ชุมชน และภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน (OECD, 2018; UNESCO, 2021)

1. การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม การพัฒนาสมรรถนะด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง รวมถึงการพัฒนาทักษะดิจิทัลและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Darling-Hammond et al., 2017; Office of the Education Council, 2021)

2. การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล ส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมดิจิทัลและเศรษฐกิจฐานความรู้ (UNESCO, 2023)

3. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

การรักษามาตรฐานและคุณภาพการศึกษาในบริบทของการกระจายอำนาจจำเป็นต้องอาศัยระบบประกันคุณภาพที่เข้มแข็ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการเรียนรู้ และประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา [องค์การมหาชน], 2564)

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และภาคเอกชน

การบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบันไม่สามารถดำเนินการได้โดยสถานศึกษาเพียงลำพัง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน สถาบันอุดมศึกษา ภาครัฐกิจ ภาคอุตสาหกรรม และองค์กรภาคประชาสังคม จะช่วยเพิ่มทรัพยากร องค์ความรู้ และโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาท้องถิ่น (Bray, 2003; OECD, 2018)

5. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาภายใต้หลักการกระจายอำนาจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เยาวชน และภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน พัฒนา และติดตามผลการดำเนินงานด้านการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการ (UNESCO, 2021)

6. การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

การพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นในอนาคตควรมุ่งลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการศึกษา เทคโนโลยี และคุณภาพครู หน่วยงานภาครัฐควรจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นและบริบทของพื้นที่ (Needs-Based Allocation) เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน อันสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา (SDG 4) (OECD, 2018; UNESCO, 2021)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคตจำเป็นต้องมุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพบุคลากร การส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการศึกษา ควบคู่กับการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ เพื่อให้การกระจายอำนาจทางการศึกษานำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต

บทสรุป

การจัดการศึกษาภายใต้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยบนพื้นฐานของการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้จะมีความท้าทายหลายประการ แต่หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และนโยบาย จะสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(74 ก), 1–23.
<https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/10/1.-พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ-พ.ศ.-2542-และที่แก้ไขเพิ่มเติม.pdf>
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2564). *แนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกภายใต้สถานการณ์ปกติใหม่ (New Normal)*. <https://www.onesqa.or.th>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *การศึกษาไทย 2562–2564 (Education in Thailand 2019–2021)*. กระทรวงศึกษาธิการ. <https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1926-file.pdf>
- Bray, M. (2003). *Community initiatives in education: Goals, dimensions, and linkages with governments*. UNESCO International Institute for Educational Planning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000134739>
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning Policy Institute. <https://doi.org/10.54300/122.311>
- Gamage, D. T., & Sooksomchitra, P. (2004). Decentralisation and school-based management in Thailand. *International Review of Education*, 50(3–4), 289–305. <https://doi.org/10.1007/s11159-004-2624-4>
- Kaewkumkong, A., & Jaiborisudhi, W. (2021). Educational decentralization policies in Thailand and South Korea: A comparative study. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 42(1), 165–170. <https://doi.org/10.34044/j.kjss.2021.42.1.26>
- OECD. (2018). *Education in Thailand: An OECD-UNESCO perspective*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264299319-en>
- Office of the Education Council. (2021). *Education in Thailand 2019–2021*. Ministry of Education. <https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1926-file.pdf>
- Office of the National Education Commission. (1999). *National Education Act B.E. 2542 (1999)*. Office of the Prime Minister. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/thailand_national_education_act_1999.pdf
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707>
- UNESCO. (2023). *Global education monitoring report 2023: Technology in education – A tool on whose terms?* UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>